

i kulisy oraz echa tej zbrodni przypomniawszy w kontekście rozważań nad problemem wolności słowa w dobie powstania styczniowego, zagadnieniem pomijanym w badaniach nad prasą polską w XIX wieku.

Franciszek Rawita Gawroński był pisarzem, publicystą i historykiem. Na jego poglądy zdecydowany wpływ wywarło powstanie styczniowe, do którego poszedł jako uczeń kijowskiego gimnazjum. Jak podkreślił profesor Eugeniusz Koko, biograf Rawity-Gawrońskiego i wydawca jego wspomnień, cała twórczość Gawrońskiego była skierowana przeciw pesymistycznej wizji dziejów Polski, zwłaszcza epoki romantycznych zrywów powstańczych, lansowanej przez środowisko stańczyków.

Kazimierz Józef Frycz (ps. Kaźmier Grabówka) pochodził z patriotycznej rodziny ziemiańskiej z Królestwa Polskiego. W momencie wybuchu powstania był uczniem Instytutu Technicznego w Krakowie, skąd udał się obozu powstańczego w Ojcowie. Uczestniczył w nieudanej wyprawie na Miechów, a później służył w oddziale żuawów śmierci i walczył pod Grochowskimi. W oddziale Marcina Borelowskiego-Lelewela brał udział w bitwach pod Panasówką i Batorzem. Po upadku powstania podjął naukę i skończył studia rolnicze w Niemczech. W 50. rocznicę wybuchu powstania styczniowego opublikował *Wspomnienia z roku 1863–64*, w których bronił idei walki zbrojnej.

Dr Ewelina Kostrzewska z Uniwersytetu Łódzkiego w wystąpieniu *Walka i miłość. Kobiety o powstaniu styczniowym (1864–1914)* zaprezentowała z kolei przeżycia i opinie pewnej zbiorowości, a mianowicie kobiet, uczestniczek i obserwatorek powstania styczniowego. Opierając się na wspomnieniach i literaturze pięknej, referentka uznała jako składniki kobiecej pamięci historycznej o powstaniu styczniowym następujące zjawiska: silne przeżycia, a nawet traumę i egzaltację związane z wydarzeniami z lat 1861–1864, wyrażane za pomocą czarnej sukni – symbolu narodowej żałoby.

Na tle wcześniejszych referatów wyróżniało się wystąpienie dr. Adama Buławy (UKSW w Warszawie), zatytułowane *Biografistyka samodzielnych dowódców oddziałów zbrojnych Powstania Styczniowego od odzyskania niepodległości w 1918 r. aż po dzień dzisiejszy*. W swym wystąpieniu podsumował on stan badań nad powstaniem styczniowym w zakresie biografistyki dowódców, omówił najważniejsze biografie książkowe, biogramy w *Polskim Słowniku Biograficznym*, artykuły biograficzne w czasopiśmie naukowych i inne publikacje oraz zaproponował program dalszych studiów na tą tematykę.

Ostatnie dwa referaty koncentrowały się wokół spraw lokalnych. Prof. dr hab. Wiesław Caban wygłosił referat *Poglądy ziemianina spod Małogoszcza na powstanie styczniowe*. Owym ziemianinem był Stanisław Borkowski, uczestnik powstania listopadowego i właściciel Jaronowic koło Małogoszcza. W dobie przedpowstaniowej uczestniczył on w pracach Towarzystwa Rolniczego w okręgu jędrzejowskim. Swe uwagi o toczącej się walce spisał prawdopodobnie w grudniu 1863 roku. Jego zdaniem powstanie wybuchło z inspiracji demokratycznej młodzieży przebywającej na emigracji we Francji i Anglii. Decyzję o wybuchu uznał za błędną, gdyż powstanie nie było przygotowane pod względem militarnym ani dyplomatycznym. W opinii Borkowskiego mogło się ono zakończyć powodzeniem tylko wtedy, gdyby Polska

była gospodarczo silna. Borkowski za właściwą uznał drogę Wielopolskiego, dlatego uważał, że należy przerwać walkę, aby zminimalizować straty materialne i rosyjskie represje.

Tematyka kultywowania pamięci o powstaniu styczniowym, a zwłaszcza o bitwie pod Małogoszczem w społeczności lokalnej wspomnianego miasteczka została zaprezentowana w referacie dr. hab. Krzysztofa Ślusarka *Małogoszcz 1863 – doświadczenie i pamięć*.

Zarówno pierwszego, jak i drugiego dnia kolejne sesje cieszyły się dużym zainteresowaniem publiczności. Każdy z paneli obrad kończył się ożywioną dyskusją.

Z konferencją powiązanych zostało wiele imprez towarzyszących. W przerwie pierwszego dnia uczestnicy zwiedzili w Muzeum UJ okolicznościową wystawę „Rzecz o roku 1863. Uniwersytet Jagielloński wobec powstania styczniowego”. Gospodarze drugiego dnia obrad zadbali również o należytą ich oprawę, między innymi organizując interesującą wycieczkę historyczno-krajoznawczą po okolicach Małogoszcza i Jędrzejowa.

Należy podkreślić, że wszyscy uczestnicy konferencji oraz honorowi goście otrzymali kunsztownie wydany tom będący zbiorem wszystkich wygłoszonych referatów.

Tomasz Kargol

